

Utbildningsutskottets betänkande

1981/82: 28

om samordnad datapolitik (prop. 1981/82: 123 bilaga 3)

NIONDE HUVUDTITELN

Propositionen

Regeringen har i proposition 1981/82: 123 bilaga 3 (utbildningsdepartementet) föreslagit riksdagen att till Bred utbildning i datafrågor anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kr.

Motionerna

1981/82: 2395 av Kerstin Anér (fp) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

4. att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om uppdrag till datadelegationen att efter samråd med jämställdhetsombudsmannen eller jämställdhetskommittén utforma fördelningen av medel för "bred datautbildning" så att utbildning av kvinnor inom dataområdet främjas.

1981/82: 2398 av Gösta Bohman m. fl. (m) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till finansutskottet remitterade motionen 1981/82: 2396 – såvitt nu är i fråga yrkas

1. att riksdagen avslår förslaget att till Bred utbildning i datafrågor anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kr.

1981/82: 2402 av Pär Granstedt (c) och Gösta Andersson (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad som anförts i motionen rörande uppdrag till datadelegationen att föreslå regeringen riktlinjer för en bred utbildning i datafrågorna under en treårsperiod 1982/83–1984/85 samt vad som anges i motionen rörande huvudinriktning av resurserna för breddutbildning på att belysa konsekvenserna av användning av datateknik,

2. att riksdagen beslutar att i övrigt ge regeringen till känna vad som anges i motionen rörande bred gemensam kampanjupptakt.

1981/82: 2408 av Olof Palme m. fl. (s) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

12. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om särskilda medel till fort- och vidareutbildning på dataområdet,

15. att riksdagen beslutar till Utbildning för undervisningsyrken för budgetåret 1982/83 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 5 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 699 802 000 kr.,

16. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om bred utbildning i datafrågor.

1981/82: 2409 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

10. att riksdagen hemställer hos regeringen att dataeffektutredningen ges i uppdrag att i samband med sin översyn av datoriseringens effekter på kvinnornas arbetsmarknad undersöka möjligheterna till en kvotering av kvinnor till de tekniska utbildningslinjerna i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet

I proposition 1981/82: 123 bilaga 3 anför föredragande statsrådet att de myndigheter och utredningar som under åren arbetat med frågor rörande data och elektronik nästan undantagslöst har tagit upp frågor rörande utbildningsbehoven inom området. Så har t.ex. datadelegationen (B 1980: 03) i sin rapport Samordnad datapolitik (Ds B 1981: 20) framhållit att utbildning är en av de avgörande förutsättningarna för en utveckling och användning av datatekniken under demokratisk styrning och kontroll. En bred utbildning till allmänheten är enligt delegationen en av hörnstenarna i detta sammanhang.

Statsrådet anmäler sin avsikt att senare föreslå regeringen att ge datadelegationen i uppdrag att lämna förslag om riktlinjerna för en sådan bred utbildning till allmänheten. Denna bör omfatta såväl elementära kunskaper i datateknik som användningen av tekniken och konsekvenserna av denna användning.

För att tillmötesgå de enligt statsrådet samstämmiga och starka kraven på att snabbt komma i gång med den tänkta verksamheten föreslår nu statsrådet att riksdagen för budgetåret 1982/83 under ett nytt reservationsanslag, benämnt Bred utbildning i datafrågor, anvisar 10 000 000 kr.

I motion 1981/82: 2398 (motivering i motion 1981/82: 2396) yrkas avslag på förslaget om ett nytt anslag (yrkande 1). Enligt motionärerna kan det ifrågasättas om det föreslagna anslaget utgör en rimlig prioritering av tillgängliga medel. Redan nu bedrivs nämligen upplysningsverksamhet på dataområdet i betydande omfattning. Däremot vill motionärerna satsa 2 milj. kr. på information om den personliga integriteten och den enskildes rättigheter i dataregistreringssammanhang (yrkande 2, remitterat till finansutskottet).

Utbildningsutskottet kan för sin del inte instämma i motionärernas uppfattning att nuvarande utbildning för allmänheten i datafrågor är av sådan omfattning att någon ytterligare satsning inte skulle vara nödvändig. Datorisering är en av vår tids mest genomgripande utvecklingsinslag med för medborgarna omfattande konsekvenser på en rad områden. Utskottet delar datadelegationens uppfattning att utbildning är en av de avgörande förutsättningarna för att datatekniken skall kunna utvecklas och användas

under demokratisk styrning och kontroll. Delegationen har i den ovan nämnda rapporten föreslagit 25 milj. kr. för vartdera av budgetåren 1982/83 och 1983/84 till bred allmänutbildning i datafrågor. I det rådande statsfinansiella läget anser utskottet att riksdagen för budgetåret 1982/83 med avslag på motion 1981/82: 2398 yrkande 1 bör anvisa det belopp som beräknats för ändamålet i proposition 1981/82: 123.

I motionerna 1981/82: 2402 och 1981/82: 2408 aktualiseras frågan om mera långsiktiga satsningar på bred allmänutbildning. Enligt den förstnämnda motionen (yrkande 1 i denna del) bör satsningar ske även kommande år då det erfarenhetsmässigt visar sig att det tar tid att väcka intresse och engagemang i stora och avgörande teknikfrågor. Datadelegationen bör därför enligt motionärerna få i uppdrag att föreslå riktlinjer för en bred utbildning under treårsperioden 1982/83–1984/85. I den sistnämnda motionen betonas att det i propositionen föreslagna beloppet utgör endast ett första steg som måste följas av motsvarande resurstilldelning de närmaste budgetåren (yrkande 16 i denna del).

Utskottet är medvetet om att ett budgetår är en kort period när det gäller att föra ut kunskaper till en bred allmänhet på ett så tekniskt och i övrigt komplicerat område som datateknikens. Med hänsyn bl. a. till att verksamheten ännu inte kommit i gång och till att anslaget Bred utbildning i datafrågor föreslås bli uppfört på riksstaten som ett reservationsanslag vill emellertid utskottet inte nu förorda att riksdagen närmare uttalar sig om omfattningen av och medelsbehovet för den breda datautbildningen efter budgetåret 1982/83. Utskottet förutsätter emellertid att regeringen noga följer utvecklingen och återkommer till riksdagen när erfarenheter av utbildningen vunnits. Med det anförda avstyrks motion 1981/82: 2402 yrkande 1 i denna del och motion 1981/82: 2408 yrkande 16 i denna del.

Resurserna för den breda utbildningen bör enligt motion 1981/82: 2402 i huvudsak inriktas på konsekvenserna av datatekniken för bl. a. sysselsättning, arbetsmiljö och demokrati (yrkande 1 i denna del).

Utskottet anser, i likhet med föredragande statsrådet, att den breda utbildningen bör omfatta såväl elementära kunskaper i datateknik som användningen av tekniken och konsekvenserna av denna användning. Det bör inte ankomma på riksdagen att ta ställning till den närmare fördelningen av resurserna på nämnda tre utbildningsmoment. Riksdagen bör därför avslå motion 1981/82: 2402 yrkande 1 i denna del.

Beträffande det i motion 1981/82: 2408 (yrkande 16 i denna del) framförda kravet, att folkbildningsorganisationerna skall ha full kostnadstäckning för sina insatser i vad gäller bred datautbildning, anser utskottet att detta är en fråga som det ankommer på regeringen att ta ställning till. Därmed avstyrks motion 1981/82: 2408 yrkande 16 i denna del. Samma ståndpunkt intar utskottet beträffande uttalandet i motion 1981/82: 2402 (yrkande 2), att datadelegationen bör undersöka förutsättningarna att få till stånd någon form av gemensam kampanjupptakt i samband med att den

breda utbildningen startar. Utskottet vill inte förneka att en slagkraftig kampanjupptakt kan ha betydelse för att väcka allmänhetens intresse för datafrågorna och för den breda utbildningen men anser således att denna idé får övervägas i annat sammanhang. Med det anförda avstyrks motion 1981/82: 2402 yrkande 2.

Enligt motion 1981/82: 2395 bör datadelegationen få regeringens uppdrag att efter samråd med jämställdhetsombudsmannen eller jämställdhetskommittén utforma fördelningen av medel för den breda datautbildningen så att utbildning av kvinnor främjas (yrkande 4).

Med anledning av yrkandet vill utskottet nämna att chefen för arbetsmarknadsdepartementet i proposition 1981/82: 123 bilaga 4 (s. 60–65) lämnar en utförlig redogörelse för datoriseringens effekter för kvinnornas ställning på arbetsmarknaden. Av statsrådets redogörelse framgår att en viktig uppgift för dataeffektutredningen (A 1978: 05) i dess fortsatta arbete blir att studera datoriseringens följder för kvinnornas arbetsmarknad och att lämna förslag till åtgärder. I propositionen aviseras tilläggsdirektiv till utredningen avseende bl. a. dessa frågor. Utskottet vill vidare erinra om vad utskottet i sitt betänkande om vissa anslag till grundläggande högskoleutbildning, m. m. (UbU 1981/82: 24, s. 22–23) anförde rörande datateknikens konsekvenser för de kvinnodominerade yrkesområdena handel och kontor. I övrigt utgår utskottet från att jämställdhetsaspekten beaktas också i samband med uppläggningsen av den breda datautbildningen. Med det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82: 2395 yrkande 4.

Utskottet övergår nu till att behandla tre motionsyrkanden som avser annan datautbildning.

Enligt motion 1981/82: 2408 bör, inom ramen för anslaget till lokala och individuella linjer och enstaka kurser, avsättas särskilda medel för fortbildning på dataområdet (yrkande 12).

Utskottet vill med anledning av detta yrkande erinra om att föredragande statsrådet i proposition 1981/82: 100 bilaga 12 under det av motionärerna nämnda anslaget (s. 458–462) anförde att han ansåg det angeläget att behovet av fortbildning på dataområdet tillgodosågs. Statsrådet var dock inte beredd att avsätta särskilda medel för ändamålet. Mot bakgrunden av de uttalanden om utbildningsbehovet som ett flertal regionstyrelser gjort utgick statsrådet från att regionstyrelserna betraktade dataområdet som ett högt prioriterat område vid fördelningen av medel för enstaka kurser. Utbildningsutskottet hade vid sin behandling av detta anslag inget att erinra mot vad föredragande statsrådet anförde i denna fråga (UbU 1981/82: 24). Utskottet står fast vid denna ståndpunkt och föreslår således att riksdagen avslår motion 1981/82: 2408 yrkande 12.

I motion 1981/82: 2408 hemställs att riksdagen till Utbildning för undervisningsyrken för budgetåret 1982/83 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 5 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 699 802 000 kr. (yrkande 15). Tilläggsmedlen bör enligt motionärerna tillföras anslagspos-

ten Personalutbildning för skolväsendets behov och användas för datautbildning.

Under anslaget Utbildning för undervisningsyrken för budgetåret 1982/83 beräknas 31 713 000 kr. till personalutbildning för skolväsendets behov. Som redovisas i proposition 1981/82: 123 bilaga 3 (s. 5) kommer högskoleenheterna att inom ramen för dessa medel kunna erbjuda ett 60-tal kurser i datalära. Enligt vad utskottet inhämtat kommer därmed drygt 2 000 lärare att kunna erbjudas fort- och vidareutbildning på området. I det rådande statsfinansiella läget får, som utskottet ser det, denna volym anses tillfredsställande och torde ungefärligen svara mot nu tillgängliga resurser i form av medverkande och teknisk utrustning. Härtill kan läggas att datautbildning prioriteras vid den fortbildning av lärare och skolledare som startar den 1 juli 1982. Sålunda utgår, enligt regeringens resp. skolöverstyrelsens beslut, vid tjänstledighet för utbildning i datalära för lärare i samhällskunskap och matematik oavkortad lön under tre veckor och lön med B-avdrag under två veckor. Med hänvisning till vad som nu anförts föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 2408 yrkande 15.

Enligt motion 1981/82: 2409 bör dataeffektutredningen ges i uppdrag att i samband med sin översyn av datoriseringens effekter på kvinnornas arbetsmarknad undersöka möjligheterna till en kvoterad antagning av kvinnor till de tekniska utbildningslinjerna (yrkande 10).

Såsom motionärerna har noterat förutsätter chefen för arbetsmarknadsdepartementet i proposition 1981/82: 123 bilaga 4 tilläggsdirektiv till dataeffektutredningen avseende bl. a. datoriseringens följder för kvinnornas arbetsmarknad. En fråga som utredningen enligt statsrådet därvid kan studera är hur rekryteringen av kvinnor till elektronikindustrin kan förbättras. Utskottet finner det naturligt att utbildningsfrågor uppmärksammas när tilläggsdirektiv till dataeffektutredningen utarbetas. Vidare vill utskottet erinra om sitt uttalande rörande frågan om s. k. positiv särbehandling av underrepresenterat kön i sitt betänkande (UbU 1980/81: 39) med anledning av proposition 1980/81: 184 om ändringar i reglerna för tillträde till högskoleutbildning m. m. Utskottet fann det sålunda naturligt att ändringar i antagningssystemet av sådant slag föregicks av försöksverksamhet och att sådan verksamhet kunde starta utan särskilt beslut av riksdagen. Utskottet finner ingen anledning att frångå sitt ställningstagande på denna punkt och föreslår att riksdagen avslår motion 1981/82: 2409 yrkande 10.

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82: 123 och med avslag på motion 1981/82: 2398 yrkande 1 till *Bred utbildning i datafrågor* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 10 000 000 kr.,
2. att riksdagen beträffande satsningar på bred datautbildning efter budgetåret 1982/83 avslår motionerna 1981/82: 2402 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 2408 yrkande 16 i denna del,

3. att riksdagen beträffande den breda datautbildningens inriktning på datateknikens konsekvenser avslår motion 1981/82: 2402 yrkande 1 i denna del,
4. att riksdagen beträffande full kostnadstäckning för viss utbildning avslår motion 1981/82: 2408 yrkande 16 i denna del,
5. att riksdagen beträffande den breda datautbildningens inledande med en kampanjupptakt avslår motion 1981/82: 2402 yrkande 2,
6. att riksdagen beträffande bred datautbildning för kvinnor avslår motion 1981/82: 2395 yrkande 4,
7. att riksdagen beträffande särskilda medel för datautbildning under anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser avslår motion 1981/82: 2408 yrkande 12,
8. att riksdagen beträffande ytterligare medel för datautbildning under anslaget Utbildning för undervisningsyrken avslår motion 1981/82: 2408 yrkande 15,
9. att riksdagen beträffande kvotering av kvinnor till de tekniska utbildningslinjerna avslår motion 1981/82: 2409 yrkande 10.

Stockholm den 6 maj 1982

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Hans Nyhage (m), Bengt Wiklund (s), Jörgen Ullenhag (fp), Lars Gustafsson (s), Helge Hagberg (s), Sven Johansson (—), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Lena Hjelm-Wallén (s), Kerstin Göthberg (c), Ylva Annerstedt (fp), Iris Mårtensson (s), Sigvard Persson (c) och Allan Ekström (m).

Reservationer

1. Bred utbildning i datafrågor (mom. 1)

Hans Nyhage, Birgitta Rydle och Allan Ekström (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar "Utbildningsutskottet kan" och på s. 3 slutar "proposition 1981/82: 123" bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att samhället har ett intresse av att alla medborgare har god allmänkunskap om datatekniken, dess möjligheter och konsekvenser. I detta syfte är det ändamålsenligt att, såsom förutskickas i proposition 1981/82: 123, bl.a. låta studieförbunden anordna studiecirklar rörande den nya tekniken. Emellertid bedrivs redan nu sådan verksamhet i betydande omfattning. Också forskningsrådsnämnden och Utbildningsradion — vilka organ sär-

skilt nämns i propositionen – har bedrivit upplysningsverksamhet på dataområdet och kan förväntas göra så även i fortsättningen. Utskottet vill därför ifrågasätta om det föreslagna anslaget innebär en rimlig prioritering av befintliga medel. Såsom anförs i motion 1981/82:2398 är det mera angeläget att avsätta medel för information om den personliga integriteten och den enskildes rättigheter i dataregistreringssammanhang. Motion 1981/82:2398 i denna del behandlas av finansutskottet. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1981/82:2398 yrkande 1 avslår förslaget i proposition 1981/82:123 att under ett nytt reservationsanslag, benämnt Bred utbildning i datafrågor, för budgetåret 1982/83 anvisa 10 000 000 kr.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande förslaget att till Bred utbildning i datafrågor anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kr. med bifall till motion 1981/82:2398 yrkande 1 avslår proposition 1981/82:123,

2. Fortbildning på dataområdet för lärare (mom. 8)

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Iris Mårtensson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Under anslaget" och slutar "motion 1981/82:2408 yrkande 15" bort ha följande lydelse:

Som nämns i proposition 1981/82:123 inkom datadelegationen i juni 1981 till regeringen med förslag till utvidgad fortbildningsverksamhet på dataområdet under budgetåret 1981/82. Delegationen kostnadsberäknade sina förslag till ca 9,5 milj. kr. I proposition 1981/82:25 med förslag till tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1981/82 ställdes emellertid endast 3 milj. kr. till förfogande för ändamålet. I den nu behandlade propositionen föreslås inga ytterligare åtgärder på lärarfortbildningens område.

Enligt utskottets uppfattning är det väsentligt att man nu skyndsamt genomför den omfattande fortbildningsverksamhet som krävs för att lärare i grundskolan och gymnasieskolan skall vara skickade att på ett meningsfullt sätt i sina resp. ämnen ge insikter om innebörd och möjliga konsekvenser av samhällets allt snabbare datorisering. Det är vidare väsentligt att fortbildningsverksamheten inte drar ut på tiden. Riktpunkten bör vara att den stora fortbildningssatsningen för lärare i samhällskunskap och matematik, vilka skall undervisa i datalära, skall vara genomförd under budgetåret 1985/86. Riksdagen bör därför med bifall till motion 1981/82:2408 yrkande 15 till detta ändamål för budgetåret 1982/83 anvisa ytterligare 5 000 000 kr.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2408 yrkande 15 till
Utbildning för undervisningsyrken för budgetåret 1982/83 under
nionde huvudtiteln utöver tidigare anvisat reservationsanslag
anvisar ytterligare 5 000 000 kr.,